

גם לישראל, על כן התחכם לשנות עצמו, ושינוי זה שנכתב בתורה ודאי לא היה מצד הלבוש הגופני בלבד רק גם מצד לבושי הנפש, והיינו דכל נפש יש לה שורש שהיא תקועה בו שזה אי אפשר לשנותו כלל ויש לה לבושים שזה אפשר לשנות ויש לבוש עצמי שבו הוא ניכר ומ"מ אפשר לשנות ולהליבש לבוש אחר, ומצד לבושי הנפש דהיינו מה שהוא ניכר לאחרים שהאחרים אין מכירים שורש הנעלם רק הנגלה, שינה עצמו לאומה אחרת.

ובראש השנה ג' א' אמרו דהוא סיחון וכאן נשתנה שמו לערוד שהוא חמור הבר, וגם סיחון שדומה לסייח הוא חמור, והפלוגתא שם איזה עיקר שמו, היינו עיקרו של סיחון מה הוא, דכל השמות שבתורה מורות על עצם כחם, שהיה כח חמור כי כנען הוא שורש העבדות שיש בעולם... ועל כן נקרא בזה 'הכנעני' על שם מלכותו, שרצה ששורש העבדות שבעולם ימשל ח"ו בישראל להיות עבדים לעבדים גמור. ועבד נמשל לחמור... וסיחון היה חמור הבר – שאינו מקבל מרות, ורצה ללחום בישראל. ולחד מאן-דאמר ערוד שמו דהיינו עיקרו חמור הבר רק שבמלחמה שלו כיון שלא נצח כלום, וכשנראה לפני אדם שהם ישראל הקרוים אדם, מיד נכבש לפנייהם על כן נקרא 'סיחון' שדומה לסייח שבמדבר, ואמרו 'שבמדבר' אף דסייח אינו חמור מדברי – מכל מקום הרי ברח למדבר ורצה למרוד באדוניו, אבל מיד שבא ללחם עמהם נכבש. ורק בעמלק שנדמה לו וישב ממנו שבי – היה כערוד שהוא חמור הבר שאינו נכנע גם בבוא אדונו. ולמאן דאמר סיחון שמו היינו עיקרו באמת אין בו כח המרידה באדון לגמרי כחמור הבר כלל, רק כאשר עמלק לבש לבושו, דעמלק מצד שהוא ראשית גוים, בכחו ללבוש לבוש של כל אומה שכולם אחוים בו, ומצד שרשו האחוה בעמלק כאשר נכלל במקורו הרע אז נדמה כחמור הבר. וחשב דבהיות אחר שחטאו יש מציאות לשעבוד מלכיות כאשר יתדמה לאומה אחרת יוכל להשתעבד בהם, והבין דשעבוד זה הוא עבדות גמור, וחשב כאשר יתלבש בלבוש אחר וישתעבד בהם ממילא יהיו כעבדים גמורים להיות תחת כח שלו... (מתוך רסיסי לילה עמ' 121-122).

וע"ע ישראל קדושים עמ' 14).

עוד על הקשר בין מות אהרן לבוא עמלק – ע' בשם משמואל, צו תרע"ג חקת תרע"ג.

דף ד

האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיו בני ובשביל שאזכה בה לחיי העולם הבא – הרי זה צדיק גמור. 'צדיק' נקרא ולא 'חסיד', כי אמנם אמרו (בפסחים ג עמוד) לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא לשמה, מאידך אמרו (בגדרים סב. והוא מספרי עקב ס"פ מה) 'למוד מאהבה... עשה דברים לשם פעלם...'. [ובספרי שם מחשב גם כן שלא ילמד בשביל הארכת ימים לעולם הבא] (עפ"י מדרש שמואל אבות א).

א. כענין הזה כתב הגר"ח מבאגדד (בן איש חי' קונטרס שני אליהו), לענין המקיים עונג שבת לשם מצוה וגם לשם תענוג עצמו וכיו"ב, שאמנם נחשבת זו למצוה מן המובחר אך מובחר יותר כשכל כוונתו היא רק למצוה.

ב. יש גורסים 'הרי זה צדיק גמור' אבל אין זה צדיק גמור. ע' תוס' רבנו פרץ פסחים ח. (ותורא"ש כאן).

וכן מובא בשם החפץ-חיים (עה"ת, ב'מעשי למלך' צו) ששאלו תלמידו על מאמר זה, וענה לו כי יכול להיות שבשגגת המדפיס נדפסו מלים אלו, ובברייתא היה כתוב בראשי תבות 'צ"ג' והיינו 'צדקה גמורה' והמדפיס טעה והדפיס 'צדיק גמור'.

ג. בספר דברי סופרים (לר"צ הכהן, ד) כתב על דברי ה'מדרש-שמואל' הללו: כל זה כשכוונתו לעצמו, שיהא בן עולם הבא, כי אין הפרש בין כוונה לקבלת פרס בעולם הזה או פרס לעולם הבא, אבל מה שהוא עיקר עולם-הבא, שנהנים מזיו השכינה – זה

אינו להנאת עצמו, ואף בעולם הזה מי שזוכה לכך, והוא בכלל 'שכר מצוה – מצוה', ולשכר כזה יש לצפות וזהו 'לשמה' גמור, שעושה מאהבה, שרוצה לזכות על ידי זה לאהבת הש"י.
וע' לו עוד בספר פרי צדיק פרשת צו אות ח.

– פרש רש"י (בפסחים ח): 'צדיק גמור – בדבר זה. ואין אומרים שלא לשמה עושה, אלא קיים מצות בוראו שצוהו לעשות צדקה ומתכוין אף להנאת עצמו שזוכה בה לעולם הבא או שיחיו בניו'. משמע, כך היא המצוה שיתכוין לעשות רצון ה' ושיתכוין גם להנאת עצמו באותם שני הדברים: לזכות לעולם הבא ושיחיו בניו – אף זו מכוונות המצוה לפי רצון ה' – מהיכן למדו דבר זה? – ממה שאמר הקב"ה למשה: מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אתי ולשמר את כל מצותי כל הימים – בכוונה למען ייטב להם – בעולם שכולו טוב; כלומר, שיזכה לעולם הבא; ולבניהם לעולם – שיחיו בניו (מספר הפרשיות ואתחנן).

וע"ע בהגהות ר"א לנדא; אור לשמים (לרמ"ה מסטאבניץ-אפטא) לקוטים דף רג,ג; דברי חיים (מצאנז) יתרו דף כא,ג.

– מי שנדר סך לצדקה כדי שיחיה בנו, ואחר כך נפטר הבן – אם לא התנה בפירוש שאם לא יחיה לא יתן, הרי זה חייב לשלם נדרו, כי כן דעתו של ישראל הנודר, לקיים המצוה שלא על מנת לקבל פרס, וגם אם לא ימלא הקב"ה מבוקשו, עומד הנדר בעינו (כן פסק בשו"ת משיב דבר (ח"ב מה) עפ"י דברי הרמ"א ביו"ד רכ).

'כאן בישראל כאן בעובדי כוכבים'. ואף על פי שדרישו היה בנה של אסתר (כדאיתא במדרש והובא בראשונים בסוגיא), והרי הוא ישראל – צריך לומר שהשווהו לעכו"ם לענין זה, דקים להו בגויה שהיה תוהה על מעשיו אם בקשתו לא היתה מתמלאת.

וכן לעיל אמרו שיש למנות לו מתשרי כמלכי אומות העולם ולא כמלכי ישראל [אלא משום שכשר היה בתחילתו מנו לו מניסן, ואחר שהחמיץ מנו לו מתשרי] – כי כן היה דומה המלך לנתיניו וכל שיחו ושיגו כמותם. ויש שכתבו להוכיח מכאן כשיטת כמה פוסקים (ערש"י בקדושין סח ותוס' שם עה וביבמות טז) שנכרי הבא על בת ישראל, הבן צריך גירות – ע' בשו"ת דובב מישרים ח"א ז.

'ואי שגל כלבתא היא מאי קא מבשר להו נביא לישראל? – הכי קאמר בשכר שחביבה תורה לישראל כשגל לעובדי כוכבים זכיתם לכתם אופיר'. ענין המשל הזה על פי מה שאמרו (בסנהדרין קח): שכלב נקשר. וכן אמרו בבוועל ארמית 'קשורה בו ככלב' – שזו תאות העכו"ם להיות קשורים בתאוותם. הכלב הוא הזנאי שבבהמות [ועל כן שימש בתיבה, כמו שאמרו בסנהדרין (קח:), ובו תוקף התאוה. ואצל אומות העולם שורש נפשם וחיותם תלוי בתאוות, קליפת הכלב. ואילו ישראל מתקשרים בדברי תורה, וזוהי תאותם של ישראל [וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות איסורי ביאה) שאין התאוות מצויות אלא בלב פנוי מדברי תורה. וכן 'ברא יצר הרע – ברא תורה תבלין, ו'משכחו לבית המדרש' ועוד – שהעצה להינצל מתאות הגוף היא המשכת החשק והתאוה לדברי תורה, ובתורה ישראל מוצאים מילוי תאותם] (עפ"י מחשבות הרוץ עמ' 55).

'אי נמי שהושיבה במקום שגל' כלומר לימינו, כמו שנאמר נצבה שגל לימינך (מהרש"א).

זמערשרות. התוס' נסתפקו האם עוברים ב'בל תאחר' כשמשה את הפרשת המעשרות, או שמא אין עוברים אלא רק אם הפריש ומשה את הנתינה. וכתבו אחרונים להוכיח מדבריהם שהפרשת תרומות ומעשרות מצוה חיובית היא, כי אם אינו אלא כדי להתיר את הפירות באכילה, וכשאינו רוצה לאכול אין צריך להפריש, לא שייך לדון על 'בל תאחר' (עפ"י חזון איש דמאי ד, ב. וכן נקט שם לעיקר, וכדעת הט"ז ביו"ד א סק"ז); הגהות מצפה איתן גטין מזו; שו"ת דובב מישרים ח"א ל; אבי עזרי מעשה הקרבנות יד, יג). ואולם דעת רש"י (מז:): נראית לכאורה שאינה מצוה המוטלת על האדם אלא תיקון הפירות לאכילה. וכן נקט הגרעק"א (בהשגותיו על הט"ז ביו"ד שם) שכפי פשוטו אין זו מצוה חיובית. ואפשר ששאלה זו עצמה בכלל הספק שנסתפקו בתוס' – ע' מנחת שלמה ח"א נג, ב. וע"ע חדושי הגר"ז בנגיס ח"ב יג).

רגל שבו, ראש השנה לרגלים. וקשה אם כן מהו 'באחד בניסן', היה לו לומר 'בניסן ראש השנה לרגלים' – אלא שענין 'ראש חדש' [לא אמרו 'תחילת חדש'] שהוא ראש לכל החודש, שכל קדושת החודש כלולה בו, וכענין שאמרו 'בתר רישא – גופא אזיל'. וכן ענין 'ראש השנה' פירושו ראש של כל השנה. וזהו פירוש **ראש השנה לרגלים** – שכל קדושת המועדות נכללות ברגל זה, [על ידי ההיזוהרות שבעה ימים ממשהו חמץ ושאר שמרמז ליצר הרע, וספירת ימי הספירה להיות מזוקק שבעתיים, זוכים עי"כ בכל שנה למתן תורה שבו נאמר 'אני אמרתי אלקים אתם' – שנתקן הפגם הראשון ואז הותר להקריב שאור לגבוה, וכן זוכה אח"כ לקדושת חג הסוכות לישב בצלא דמהימנותא שיהא לבו בקדושת מחנה ישראל בהיקף ענגי כבוד ויהא השם יתברך שוכן בלבו, ואח"כ זוכה לקדושת שמיני עצרת שהוא נביעו דאורייתא. עפ"י פרי צדיק לחג הפסח נד]. והכל נכלל בראש החודש שלו, שעל ידי שנתן ה' יתברך כח לישראל להכניס קדושה לחודש, בכך הם קובעים את כל מקראי הקודש. ועל כן הקדים מצות קידוש החודש לפרשת הפסח (עפ"י פרי צדיק ח"ב פרשת החדש ו [ובח"ג לחג הפסח נד]. ע"ש באריכות).

(ע"ב) זרבי אליעזר בן יעקב מאי טעמא, דכתיב אלה תעשו לה' במועדיכם מיעוט מועדים שנים. בכתוב הזה אין מבואר 'בל תאחר' אלא מצות עשה. וצריך לומר שסובר כסברת רבי מאיר, כיון שאמרה תורה להביא ואינו מביא ממילא קאי ב'לא תאחר'. ולפי זה משמע שלרבי אליעזר בן יעקב אין 'עשה' ברגל ראשון, שאם כן הלא היה עובר בבל תאחר כבר ברגל אחד. וצריך לומר שאינו דורש ובאת שמה והבאתם שמה לחיוב עשה (שפת אמת).

דף ה

זתנא קמא ורבי שמעון תשלומין לעצרת מנא להו. לא הקשו גם 'לינה מנא להו' – יש אומרים שהם למדים מופנית בבקר... – כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא בבקר (עפ"י תוס' חגיגה יז. ד"ה אף). ויש שרצו ללמוד שידעה הגמרא שאותם תנאים אינם סוברים כלל דין לינה ברגלים [אלא מצד הבאת קרבן כשאר כל אדם המביא קרבן שטעון לינה, כמו שכתבו התוס']. ואכן הרמב"ם השמיט דין לינה ברגל (ע' רש"ש; אבי עזרי ביכורים ג, יד – ע"ש בהרחבה. וע"ע בזבח תודה (פסחים צה) ובשפת אמת כאן ובסוכה מז).

מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי. נתבאר במנחות סו.